TNC-aktuellt
Information från Tekniska nomenklaturcentralen
Nr 1 2000 • Årgång 42 • ISSN 039-8438

Representant-
församlingens
årsmöte
9 maj kl 9.00!
Se s. 16.

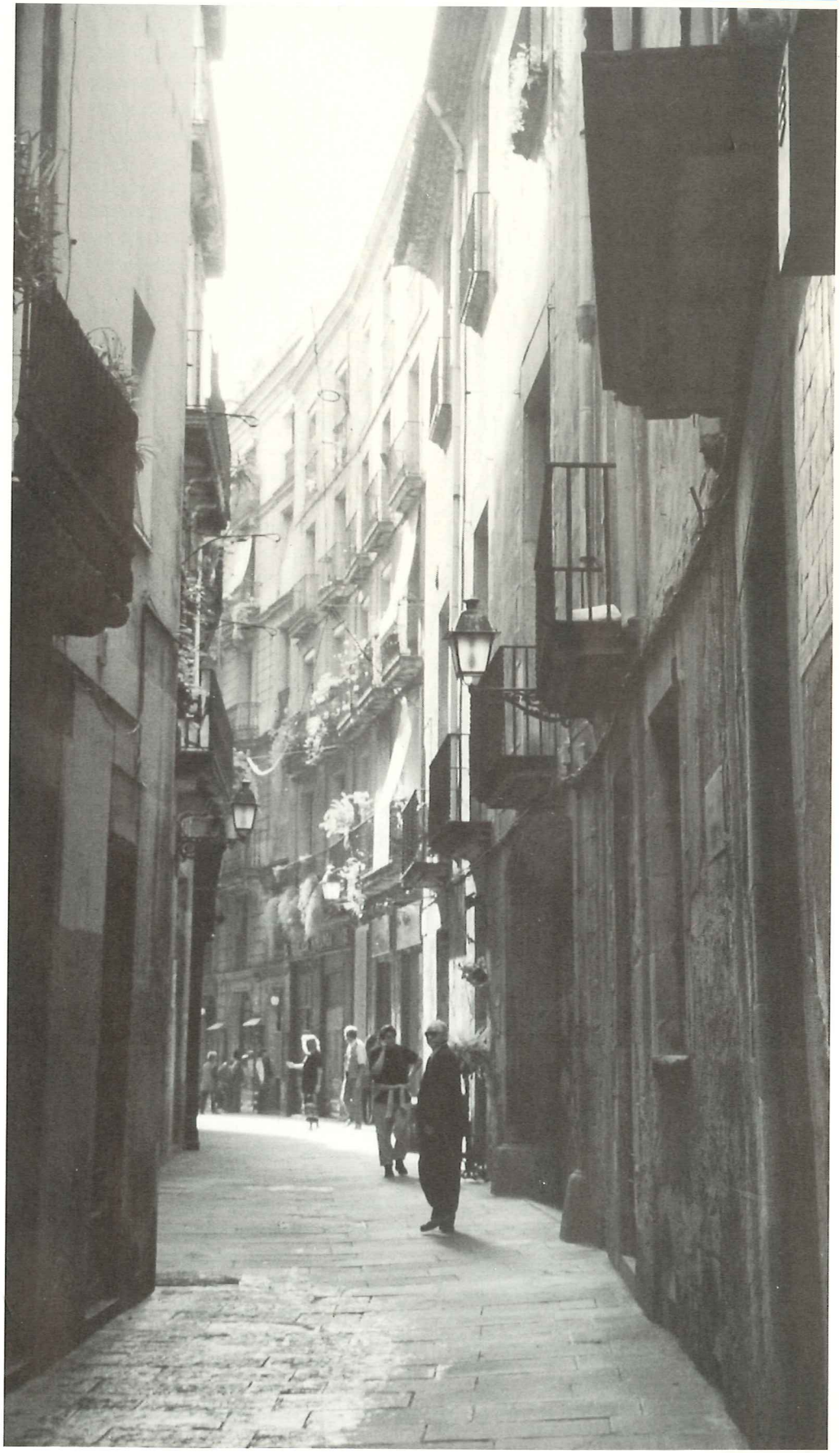

Det kontinentala molnet lyste med sin frånvaro i Barcelonas gamla stad, se artikel på s. 12.

TNC-aktuellt

Nyhetsblad för TNCs medlemmar.

TNC är en ideell förening och har till uppgift att verka för att en lämplig teknisk terminologi skapas och används inom offentlig förvaltning, näringsliv, utbildningsväsen och massmedier.

Redaktion:
Berit Björk
Anna-Lena Bucher
Åsa Holmér
Prenumeration:
Berit Björk
Postadress:
Västra vägen 7 B
169 61 SOLNA
Telefon: 08-446 66 00
Telefax: 08-446 66 29
Postgiro: 55 60 12-3
Bankgiro: 711-1925
E-post: tnc@tnc.se
Webbplats: http://www.tnc.se

TNC-aktuellt utkommer med 3–4 nummer per år.

Eftertryck tillåts om källan anges.

Innehåll

Ledare • s. 3
TSK i Finland 25 år! • s. 4
Europaparlamentet och EU-svenskan • s. 6
TNC i FTI-nytt • s. 7
Varför kan ingen säga vad functional food är? • s. 8
Framtidens gatumat? • s. 9
Vad betyder lokalisering? • s. 10
Nytt i bokhyllan • s. 11
Nordterm-Net på plats! • s. 11
Genom det kontinentala molnet • s. 12
Total Konciliens Eller • s. 14
Skiftesbruk • s. 16
Representantförsamlingens årsmöte • s. 16
Svenska datatermgruppen • s. 17
Termfrågor i urval • s. 18

När jag skriver detta har drygt en månad av det nya året och det nya millenniet gått. Förmodligen har språk och språkfrågor aldrig under TNCs nästan 60-åriga existens och knappast under mina drygt 27 år i Sverige varit så mycket uppe till diskussion som i dag. Överallt inom massmedierna, på seminarier och konferenser, i den politiska och ekonomiska maktens korridorer, diskuteras, ventileras, stöts och blöts språket på både mikro- och makroplanet. I debatten förekommer allt från att en "laissez-faire-approach" [sic!] är det enda rätta, eftersom naturlagarna har sin oemotståndliga gång, till att en mer eller mindre sträng lagstiftning ska försvara den svenska språkkulturen från utplåning för all framtid. Varför denna uppmärksamhet?

Det är givetvis inte bara en akademisk fråga mellan dem som bara ser möjligheter och dem som ser hot; det är i allra högsta grad en politisk och ekonomisk fråga. Politisk därför att det är nödvändigt om det stora EU-experimentet ska ha en chans att lyckas att, oavsett hur paradoxalt det kan låta, bygga en strukturell enighet på en kulturell mångfald. Ekonomisk därför att på en global marknad är språk en av nycklarna till framgång.

Jag skulle också vilja påstå att det vi nu skördar är ett resultat av demokratiseringen av samhället eller kunskapsspridningen, om man kan dra något slags likhetstecken mellan dessa två företeelser. Kring nyår läste jag en skildring av nyårsfirandet 1899–1900. Det var vanligt på den tiden att man gick till kyrkan vid ett sådant tillfälle, och jag kunde läsa att man i Stockholm då höll mässor på sex eller sju olika språk. Man skulle kunna tro att språkutbudet var ett tecken på ett rätt så internationaliserat samhälle. Faktum är dock att behovet av mässor på olika språk bara fanns hos en liten skara av befolkningen. Det var en mycket liten grupp utbildade människor som utan bekymmer kryddade sina samtal och sin korrespondens med ord på latin, tyska, franska eller engelska. Majoriteten av befolkningen hade högst begränsade kunskaper i språk; många kunde inte ens läsa och skriva på svenska. Nu för tiden är det nästan en självklarhet att människor i Sverige har kunskaper i flera främmande språk, och naturligtvis i svenska (bortsett från vilka åsikter man har om svenskundervisningen i skolorna). En sådan utveckling måste ha en påverkan på språket. Nu översätts mer till svenska än någonsin i det svenska språkets historia. Översättarkåren, som för inte så länge sedan bestod av högkultiverade amatörer, är numera en yrkeskår. Att man har satsat ganska stora belopp på att göra en nyöversättning av Bibeln till svenska är i mina ögon knappast tecken på ett icke prioriterat språk i förfall. Det svenska språket mår kort sagt bra. Vilket förstås inte betyder att vi inte behöver hålla det i form.

I detta har TNC en traditionell och given roll genom sina kunskaper i terminologi. TNCs terminologikunnande kan ses ur flera aspekter. För det första innebär det ett kunnande i svensk teknisk teminologi inom allt från matlagning till kärnkraft. För det andra står detta kunnande för den välbeprövade metodik som vuxit fram vid TNC och som terminologerna använder sig av i det praktiska terminologiarbetet. För det tredje har kunnandet sin grund i själva terminologiteorin, det terminologiska tänkandet, något som vi vill sprida till andra. Kunskapen och kompetensen har vi, och alla som har samarbetat med oss under åren känner till det. Det som vi kan bli bättre på är att föra fram budskapet.

Vi har inom TNC kommit igång med en mycket ambitiös verksamhetsplan för år 2000. Planen innehåller många element bland annat inom ekonomi och marknadsföring, för verksamhets- och personalutveckling och för utbudet av produkter och tjänster. Här nedan vill jag särskilt belysa några insatser som vi tänker göra för att sprida kännedom om TNC.

TNC-aktuellt

Vi har beslutat att utöka utgivningen av TNC-aktuellt till fyra gånger per år. Utgivningsdatum för varje nummer har bestämts, och en stor del av innehållet har planerats två nummer i förväg. Vi har också kommit överens med FTI (Föreningen Teknisk Information) att ha en stående sida i deras tidskrift som kommer ut en gång i månaden. Dessutom håller vi på att utreda vilken insats som krävs från vår sida för att lägga ut TNC- aktuellt på vår webbplats.

Webbplatsen

TNCs webbplats kommer att få en ny utformning, och i största möjliga mån ska all information finnas på fyra språk: svenska, engelska, franska och tyska. Vi ska också göra vad vi kan för att se till att webbplatsen ständigt blir uppdaterad med nyheter av olika slag: nya projekt och produkter, utvecklingen inom verksamheten, aktuella frågor i massmedierna, intressanta termfrågor med mera.

Utvidgat kursutbud

TNCs kurser och seminarier har alltid varit mycket uppskattade av deltagarna och är ofta ett delmoment i våra projekt. Dessutom är det vid kurser av olika slag som vi bäst sprider kunskap om TNCs verksamhet. Vi kommer därför under året att se över vårt kursmaterial och arbeta fram ett antal nya typer av kurser och sedan testa dem på marknaden, bland annat en kurs för projektledare inom standardisering och en kurs öppen för alla intresserade av terminologi.

Förbättrad termtjänst

Vi har redan sett över våra interna rutiner för termtjänsten. Vi tittar nu på hur vi kan förbättra villkoren för våra abonnenter och medlemmar. Eventuella förslag till förändringar i villkoren tar vi givetvis upp på årsmötet i maj för att få klartecken från medlemmarna.

Förbättrad medlemskontakt

När det gäller medlemsförsamlingen är ett första steg att jag kommer att ta kontakt med samtliga medlemmar dels för att presentera mig, dels för att lyssna på medlemmarnas synpunkter. Bortsett från det och en ökad utgivning av TNC-aktuellt, har vi några andra idéer som kan göra vår kontakt med medlemmarna tätare. Dessa idéer återkommer vi till vid ett senare tillfälle.

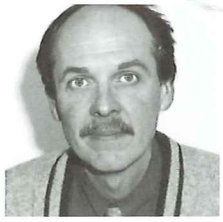

Gary Jaekel
TNCs vd

Centralen för teknisk terminologi (TSK) i Finland 25 år!

TNCs delegation uppvaktade med blommor och en handgjord skål av masurbjörk tillverkad i svepteknik. TSKs Olli Nykänen tar emot gåvorna.

TNCs Anna-Lena Bucher och professor Krista Varantola.

Seijaliisa Pylväs, terminolog vid statsrådets språktjänst i Finland.

Sirpa Suhonen och Katri Seppälä från TSK.

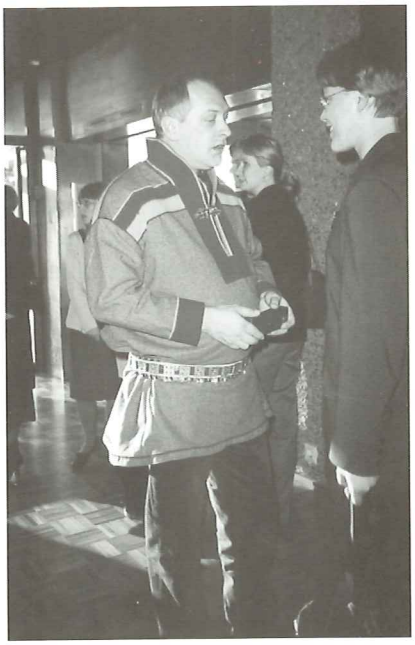

Audun Lona från RTT i Norge.

Den 29 oktober 1999 firade TNCs finska systerorganisation TSK 25-årsjubileum på Hanaholmens kulturcentrum i Esbo. Under dagen deltog ca 200 personer i ett innehållsrikt seminarium med titeln "Fackspråklig kommunikation i informationssamhället".

Många aspekter av informationssamhällets kommunikationsbehov belystes av föredragshållarna, till exempel stora företag och globalisering, flerspråkigheten inom EU, förhållandet mellan allmänspråk och fackspråk och – förstås – terminologins roll i kommunikationen.

TSKs direktör Olli Nykänen framhöll att vi lever i ett föränderligt samhälle men att behovet av att kunna kommunicera effektivt kvarstår oförändrat. Chris Cox från Communication-Content Management Services i England konstaterade att mobiltelefoner har varit 90-talets största försäljningsframgång världen över och uttryckte förhoppningen att det skulle vara terminologi som säljer bäst det nästkommande decenniet! Styrelseledamoten i TSK och professorn vid Tammerfors universitet Krista Varantola kallade facktermerna "informationsdiamanter".

Inför jubileet gavs en jubileumsskrift ut: *Toimikunnista termitalkoisiin. 25 vuotta sanastotyön asiantuntemusta*. Den innehåller ett 20-tal bidrag, de flesta på finska, men några också på engelska och svenska. Ett bidrag från TNCs Anna-Lena Bucher ingår: "Kan ett nationellt terminologiorgan överleva i en tid av förändringar? Beskrivningar från två nordiska länder".

På kvällen var det middag och där framförde TNCs personal jubileumshyllningar i en för kvällen specialförfattad text till melodin "Ain't she sweet".

TSKs tidigare föreståndare Heidi Suonuuti var något av en hedersgäst och hyllades av sin efterträdare Olli Nykänen för sina värdefulla insatser. Här delar hon bord med TSKs styrelseordförande fram till årsskiftet 1999/2000 Pertti Laine.

De finska och svenska inslagen i konferensen simultantolkades till engelska.

I foajén hade man dukat upp en buffé med böcker och informationsskrifter om terminologi.

Europaparlamentet och EU-svenskan

Under 1998 och 1999 var jag tjänstledig åtta månader från mitt arbete som terminolog på TNC för att arbeta som översättare vid Europaparlamentets svenska översättningsavdelning i Luxemburg.

För mig som terminolog var det berikande att gå över till rollen som praktisk användare av terminologi. Plötsligt blev det som vi brukar kalla för översättningsorienterad terminologi en realitet för mig. Ironiskt nog upplevde jag i början att min terminologiska bakgrund i viss mån var ett hinder i översättningsarbetet. Varje text såg ut att vara späckad med termer och fasta fraser som noga borde undersökas vad gällde såväl käll- som målspråk. Efterhand upptäckte jag att den tiden inte fanns till förfogande, men också att många av dessa ord, termer och fraser var repetitiva element i texterna och fanns väl dokumenterade eller sökbara i tidigare dokument. Det handlade följaktligen om att försöka återanvända tidigare översättningar och lära sig det interna språkbruket i organisationen.

Organisation

På den svenska översättningsavdelningen finns cirka 35 översättare, varav tre fjärdedelar är kvinnor. Översättarna är indelade i fyra grupper, och varje grupp har huvudansvar för de dokument som kommer från vissa givna politiska utskott. På så sätt tar man tillvara översättarnas ämneskunskaper och intressen och uppnår lite av en specialisering hos varje grupp, inte minst på det terminologiska planet.

Förutom ämneskompetens är också språkkompetensen avgörande för fördelningen av dokumenten. De som översätter från de mindre språken, som grekiska eller portugisiska, får självklart räkna med att ta sig an mer skiftande ämnen än de som översätter från enbart engelska och franska.

Alla översätter från minst två språk, men det är inte ovanligt att en översättare hanterar fyra, fem språk, dock inte alla som sina huvudspråk. Alla förutsätts kunna översätta från engelska, och ambitionen är att alla så småningom ska kunna översätta även från franska.

Många av översättarna på parlamentet är helt och hållet språkinriktade, men det finns också de som har specifika ämneskunskaper. På avdelningen finns kunskaper bland annat inom områdena ekonomi, juridik, miljö- och hälsovård, journalistik, pedagogik (flera är före detta lärare), förlagskunskap, biologi, internationell politik och samhällskunskap.

Hjälpmedel

Den datorstandard som mötte mig på parlamentet var låg i jämförelse med vad jag varit van vid i Sverige, men efter en tid fick översättarna både bättre datorer och tillgång till Internet, vilket naturligtvis betyder mycket för informationssökningen. Numera lär alla också vara utrustade med översättningsminnet Translator's Workbench. Avdelningen har också ett litet bibliotek med framförallt internt producerat EU-material och material från svenska myndigheter samt även en mindre samling uppslagsverk och cd-romskivor. Tillgången på ordböcker är tyvärr inte bättre än att man som nyanställd i hög grad får klara sig med eget material. Inköp av böcker är en långsam procedur; det kan ta upp till ett år innan en beställd bok kommer till biblioteket eller når ut till den enskilde översättaren.

Euterpe och Sveterm

Ett viktigt hjälpmedel i arbetet är Euterpe, parlamentets termdatabas som hanteras med verktyget MultiTerm. Internt på den svenska avdelningen bygger översättarna allteftersom upp en lokal databas, Sveterm. Med jämna mellanrum träffas översättarna inom respektive grupp för att gemensamt utvärdera de termer och den information som har matats in sen sist. När termposterna är godkända matas de in i Euterpe, den termbank som underhålls av bland annat fyra heltidsanställda terminologer (betydligt fler var tidigare anställda). En av deras viktigaste sysslor är att ur EGT (Europeiska gemenskapernas officiella tidning) excerpera termer på de språk som de fyra råkar ha som modersmål. Medarbetare på respektive översättningsavdelning ombeds att i mån av tid plocka ut motsvarande termer ur sitt språks upplaga av EGT.

Snårig textproduktion

Det är många instanser och personer som är inblandade när till exempel en rättsakt bereds. Förslagen författas och översätts på kommissionen, men det är rådet som utformar den slutliga versionen och antar rättsakten. Innan texten kommit så långt kan den ha blivit föremål för yttranden från parlamentet, Ekonomiska och sociala kommittén och Regionkommittén.

Två av de mest centrala dokumenttyperna inom parlamentet är de politiska utskottens betänkanden och yttranden över kommissionens förslag till rättsakter. Här är översättaren både hjälpt av och bunden till terminologin i kommissionens förslag. Dessa finns i regel elektroniskt lagrade i textdatabasen Celex. Översättaren kan på så sätt lätt återanvända delar av kommissionens text eller andra översättningar som innehåller en given term, en standardiserad fras eller ett helt stycke.

Många av parlamentets originaltexter tillkommer under hård tidspress. Ibland innehåller de formuleringar som av politiska skäl *måste* vara vaga. Det är heller inte ovanligt att politiker och tjänstemän författar texter på andra språk än sitt modersmål. Allt detta bidrar till att texterna ibland är svårtolkade. Under beredningsarbetets gång kan den ursprungliga originaltexten ersättas av en översättning som då i stället blir betraktad som nytt original. Dessutom kan ändringsförslag lämnas in i flera omgångar och på vilket språk som helst av de elva officiella språken. Vid ett tillfälle översatte jag ett ändringsförslag där meningen började på engelska och slutade på tyska. Med tanke på det snåriga sätt som texterna växer fram på är det av största vikt att översättningarna följer originalen så troget som möjligt. Resultatet blir oftast en text på korrekt, om än något otymplig, svenska.

Översättaren är bunden av den så kallade punktregeln. Den gäller vid översättning av rättsakter och går ut på att en mening i källtexten inte får bli flera meningar i måltexten eller vice versa. Anledningen är att man ska kunna hänvisa till exempelvis "tredje meningen i andra stycket" som då ska motsvara samma information i alla språkversioner.

På parlamentet arbetar man med relativt korta texter, men man har också kort tid på sig att utföra arbetet. Varje översättare förväntas kunna översätta upp till åtta sidor (à 1 500 nedslag) per dag utan att behöva ta till övertid. Och tidtabellen måste hållas. För att klara detta måste översättaren hitta en balans mellan kvalitet och hastighet. Det är viktigare att en översättning blir klar i tid än att den i alla stycken är ideal, men försenad.

Svårt skriva kort och klart

Till följd av ett framgångsrikt språkvårdsarbete har de värsta avarterna av kanslispråk i svenska myndighetstexter försvunnit. Normen är i dag att skriva klart och begripligt utan tung och komplicerad meningsbyggnad.

Hur förhåller det sig då med de svenska översättningarna inom EU-institutionerna? Ja, i möjligaste mån ska de också följa det svenska stilidealet. Det är emellertid svårt att följa en sådan linje eftersom EU-översättning, i synnerhet översättning av rättsakter, försvåras av flera faktorer, bland annat källspråkens något ålderdomliga kanslistil, kravet att originaltexten ska följas så ordagrant som möjligt, punktregeln samt de snäva tidsramarna.

EU-svenskan, en egen stil

Översättningsverksamheten inom EU-institutionerna är alltså underkastad unika och mycket speciella villkor som är främmande för all annan svensk textproduktion.

Jag fick en känsla av att översättarna ibland utförde sitt arbete med en aning dåligt samvete eller en känsla av frustration, för att de på grund av de givna förutsättningarna inte alltid kunde leva upp till myndighetssvenskans moderna stilideal.

Lars-Johan Ekerot vid Lunds universitet menar att de förutsättningar som ges de svenska översättarna nog förutsätter en återgång till ett något äldre stilideal. Han höll ett seminarium för oss på avdelningen om detta och det verkade som om en tung sten föll från mångas bröst. För det Ekerot förde fram var egentligen det som i praktiken redan praktiseras inom EU-institutionernas svenska översättningsavdelningar: Meningarna blir ofta längre än "normalt". I stället för det relativa pronomenet *som* används ofta formerna *vilken, vilket, vilka*. I stället för relativa bisatser används satsförkortningar. Listan på "gammalmodiga" drag kan göras lång. De översatta texterna blir kanske lite tunga, men oftast har man inte någon annan väg att gå om man med de förutsättningar som råder ska göra en fullgod översättning. Nämnas bör kanske att Ekerot ingalunda förespråkar något äldre stilideal för originaltexterna. Den viktigaste boten mot bristerna måste säkert vara att originaltexterna blir bättrre och att exempelvis punktregeln försvinner.

En pågående kampanj inom kommissionen, *Fight the fog*, går också ut på att såväl originaltexter som översättningar ska förenklas. Det finns alltså en vilja, men det är en lång väg kvar att gå.

EU-världen

På åtta månader hann jag på ett fragmentariskt sätt bekanta mig med den värld som utgörs av EU-institutionerna, institutionernas organisation och den politiska beslutsprocessen. Det tar tid innan man får en klar bild av var på den organisatoriska kartan den text befinner sig som man arbetar med. Nästan dagligen hade jag aha-upplevelser när jag förstod lite bättre hur sakerna hängde ihop. Jag märkte också hur denna kunskap effektiviserade mitt arbete och förhoppningsvis även förbättrade kvaliteten och säkerheten.

Anders Börjesson

TNC i FTI-nytt

Sedan i februari i år har TNCs samarbete med FTI (Föreningen Teknisk Information) utvecklats. Nu har TNC fått en egen sida i föreningens medlemsblad FTI-nytt. Här kommer det att publiceras nyheter och information om pågående projekt och annat som särskilt kan intressera teknikinformatörer, men också gamla terminologiska godbitar som förtjänar att upprepas. Ett urval av termfrågor och svar blir det också med fokus på mer tekniska områden. TNC har tidigare medverkat i FTI-nytt och InfoTeknik, som bladet hette under en period mellan 1980 och 1995.

FTI bildades 1964 och är en ideell förening som vill sprida kunskap om vikten av bra teknikinformation och fungera som ett forum för utbyte av erfarenheter inom det området. Teknikinformation i detta sammanhang beskrivs som "rätt teknisk information, till rätt person, vid rätt tillfälle, på ett begripligt sätt".

Sedan 1998 finns en möjlighet till certifiering av teknikinformatörer, något som sköts av FTI. Kraven innefattar bl.a. fem års yrkesarbete och tre års FTI-medlemskap.

Mer information finns att söka på <www.fti.a.se>.

Henrik Nilsson

Varför kan ingen säga vad functional food är?

Functional food är något av ett modeuttryck, men att hitta någon bra definition för begreppet är hart när omöjligt. En typisk förklaring lyder ungefär: begreppet är inte särskilt väldefinierat, men uttrycket brukar användas om mat som har hälsofrämjande effekter vid sidan om det vanliga näringsinnehållet. Precisionen ökar inte av att ett antal parallella uttryck florerar såväl på engelska (*functional foods, physiologically functional foods, foods for specified health use* eller *FOSHU, nutraceuticals, therapeutic food, designer foods, performance food, pharmafoods, mood food)* som på svenska (*funktionell mat, funktionell föda, funktionellt livsmedel, matocin, matosin, fysiologiskt verksamt livsmedel, prestationslivsmedel, livsmedel med medicinsk effekt, profylaktisk mat, livsmedel med produktspecifika hälsopåståenden*). Jag skall göra ett försök att bringa klarhet i vad det är som gör begreppet så svårfångat och därmed varför det är svårt att enas om en svensk term.

Ett vidgat begrepp

En orsak till definitionssvårigheterna är att begreppet vidgats. I Japan, som sägs vara ett föregångsland för *functional food*, tillät man i mitten av 1990-talet inga tillsatser av främmande ämnen eller läkemedelssubstanser i sådan mat. I stället definierades företeelsen som 'normala livsmedel med naturliga ingredienser där någon komponent med betryggande vetenskaplig dokumentation visat sig ha någon specifik fysiologisk effekt'. Senare definitioner och förklaringar från andra länder antyder dock att begreppet numera även kan omfatta livsmedel som berikats med t.ex. en bakteriekultur eller biotekniskt framställda substanser. Intressant är också att man i Japan inte alls använder uttrycket *functional food,* utan i stället *foods for specified health use, FOSHU.*

Vilka egenskaper får hävdas?

För att kunna kalla ett livsmedel *functional food* bör producenten kunna hävda att produkten påverkar konsumentens hälsa positivt på något sätt. Den centrala frågan i sammanhanget är därför vad som är tillåtet att påstå om ett livsmedel. Påståenden om livsmedels påverkan på hälsan kallas *hälsopåståenden*, och olika länder har olika syn på vad ett hälsopåstående är och vilka hälsopåståenden som får göras. För en internationell eller europeisk enighet i definitionen av *functional food* måste man således först och främst komma överens om vad ett hälsopåstående är: Är t.ex. "bibehållande av hälsa" och "förebyggande av sjukdom" samma sak? Sedan måste man enas om huruvida hälsopåståenden ska få göras över huvud taget, och i så fall vilka. I detta sammanhang är det också viktigt att skilja mellan *allmänna* och *produktspecifika* hälsopåståenden. Den internationella diskussion som förs om *functional foods* idag gäller till stor del om produktspecifika påståenden ska tillåtas för livsmedel, dvs. om det ska bli tillåtet att direkt koppla en viss fysiologisk effekt till en viss produkt. I Sverige är den så kallade tvåstegsprincipen praxis. Den innebär att man (om åtta särskilt välbelagda samband mellan kost och hälsa) får uttala sig enligt principen: "Att äta tillräckligt med kostfiber är viktigt för att hålla magen igång. Produkt X har hög fiberhalt." Däremot får man inte säga "Produkt X håller igång din mage." Kost och cancer får inte sättas i samband alls. Detta är dock tillåtet t.ex. i USA, där elva godkända kost–hälsa-samband finns. I Storbritannien är det bara tillåtet att göra allmänna påståenden om bibehållande av hälsa ("is beneficial to the health of the stomach and digestion system"), medan det inte är tillåtet att påstå att livsmedlet förebygger, behandlar eller botar sjukdom. Ungefär samma regler gäller i Japan. Finland tillåter bara uttalanden om verksamma ämnen, inte om livsmedel där ämnet ingår, och Kanada tillåter inga påståenden alls om ett livsmedels effekt på dietrelaterade sjukdomar (landet började dock 1998 att se över bestämmelserna) osv.

Livsmedel eller läkemedel?

En av orsakerna till att hälsopåståenden i samband med livsmedel diskuteras är att man i lagstiftningen vill upprätthålla en skillnad mellan livsmedel och läkemedel. Mat med hälsopåståenden blir ett svårhanterligt mellanting. I Sverige definieras livsmedel i 1 § livsmedelslagen (Statens livsmedelsverks författningssamling 1971:511; senaste lydelse 1992:1680) som 'matvara, dryckesvara, njutningsmedel eller annan vara som är avsedd att förtäras av människor med undantag av vara på vilken läkemedelslagen (1992:859) är tillämplig'. Livsmedel får inte (SFS 1993:19) märkas med påstående om att det förebygger, behandlar eller botar sjukdom. Såsom läkemedel betraktas enligt läkemedelslagen 'varor som är avsedda att tillföras människor eller djur för att förebygga, påvisa, lindra eller bota sjukdom eller symtom på sjukdom eller att användas i likartat syfte'. Enligt dessa definitioner skulle livsmedel med produktspecifika hälsopåståenden betraktas som läkemedel. Om sådana påståenden ska få göras för livsmedel måste således den svenska lagstiftningen ändras.

Konsumentintresse

Att det är så viktigt att vara noga med definitionerna beror på att lagarna ska ta hänsyn till konsumenternas intressen och inte låta näringslivet styra utvecklingen. Hälsopåståenden måste förstås vara sanna och vetenskapligt belagda, något som ger upphov till frågor om vem som bör stå för undersökningarna och vem som ska avgöra om ett samband är säkerställt eller ej. Vidare bör påståendena inte få konsumenten att tro att en allsidig och balanserad kost går att ersätta med överkonsumtion av *functional food.* Här verkar alla länder vara överens om att inga påståenden ska tillåtas om att ett enskilt livsmedel eller näringsämne i sig själv skulle förebygga sjukdom. Däremot är man oense om huruvida påståenden om livsmedlets påverkan som en del av den totala dieten ska vara tillåtna. En annan fråga som diskuteras är om det ska räcka att en produkt har en positiv hälsoeffekt på vissa grupper av individer för att ett produktspecifikt hälsopåstående ska få göras. Det svenska Livsmedelsver-

ket har precis avslutat en mindre undersökning om konsumenters inställning till *functional food*. Besökare på Livsmedelsverkets webbplats har genom ett formulär kunnat lämna synpunkter på frågor om märkning av livsmedel med hälsopåståenden. Exakt vad *functional food* (den svenska term som Livsmedelsverket använder är *funktionellt livsmedel*) står för, dvs. om modifierade och berikade eller bara naturligt nyttiga livsmedel ska räknas, är de tjugofyra svarande inte överens om. De flesta är dock positiva till att livsmedel ska få märkas med hälsopåståenden och anser att informationen skulle vara till gagn för konsumenterna. Många påpekar uttryckligen vikten av att påståendena måste vara vetenskapligt belagda och att det måste finnas tydliga lagar för märkningen. Några varnar för att nyttan med näringsriktig "vanlig" mat kan komma att underskattas vid en för hård lansering av *functional food*-produkter och att det finns risk för att priserna för sådana varor kan komma att trissas upp.

Termval?

TNC har flera gånger fått frågan om vad *functional food* borde kallas på svenska. Eftersom en av TNCs principer är att först formulera en bra definition, är det kanske inte konstigt att vi inte kunnat ge något bra svar ännu. SIK (Institutet för livsmedel och bioteknik) har tidigare (1995) föreslagit *matocin* eller *fysiologiskt verksamma livsmedel*, då med definitionen 'normalt livsmedel som man på vetenskaplig grund kan hävda befrämjar hälsan'. Genmodifierade och på annat sätt förändrade produkter ingår således inte i definitionen. Dessutom är det, som nämnts ovan, oklart vad man menar med *befrämjar hälsan*. Det bästa svar vi kan ge just nu är att Livsmedelsverket, Läkemedelsverket och Konsumentverket för närvarande arbetar med ett underlag för det fortsatta EU-arbetet om hälsopåståenden och livsmedel. Ett internationellt möte kommer att äga rum i mitten av mars, och uppdraget ska redovisas till den svenska regeringen den 1 april. Förhoppningsvis kommer arbetet att leda fram till en enighet om definitionen av *functional food* och kanske så småningom även till en svensk term.

Helena Palm

Framtidens gatumat?

Svenska kockar har de senaste åren blivit både fler och duktigare. De är mycket eftertraktade och lär till och med ha blivit en exportvara.

Tävlingen Årets kock har kommit att bli en institution inom svensk matlagningskonst. I år upphöjdes tävlingen till officiellt svenskt mästerskap. Arrangör är mejeriorganisationen Svensk Mjölk AB, och priset består bland annat av Gastronomiska Akademiens mejerimedalj.

Den tidigare tävlingsgrenen Husmanskost hade i år ersatts av något som benämndes *Street Food*. Finalisterna knåpade ihop olika anrättningar med influenser från både det asiatiska köket och det nordiska. Vinnarens anrättning bestod av en "jordärtskockssoppa med oxbringa och rotsaker, krasse- och cheddartoast med senapscrème". Den smakade säkert utmärkt.

På Årets Kocks webbplats <www.aretskock.se> kan man läsa mer om tävlingen och om *Street Food* (ja, där är det skrivet så, på så engelskt manér man kan tänka sig med särskrivning och stora begynnelsebokstäver). Men på samma webbplats skriver man också *streetfood*, en lite mer försvenskad variant, åtminstone vad gäller den yttre formen. På engelska skrivs detta oftast *street food*, men en mer lexikaliserad variant *streetfood* förekommer också.

Men vad är då *streetfood*? En snabb analys av några dokument på både engelska och svenska pekar på att det rör sig om mat som lagas eller värms företrädesvis på eller i anslutning till gator och torg och som enkelt kan bäras iväg och ätas i stort sett var som helst. Följaktligen skulle våra varmkorvar och annan gatuköksmat vara *streetfood*. På senare år har även kebab, latinamerikansk chorizo m.m. berikat vårt utbud av mat som tillagas och äts på gator och torg. Vi har ord för varje rätt men ingen samlande benämning. Det nya ordet *streetfood* för med sig fler associationer än bara den gatuköksmat som vi är vana vid. Mina tankar flyger snabbt iväg till mer exotiska platser i Afrika och Fjärran Östern och maträtter som kycklingspett med cashewnötsås.

I Encyclopeadia Britannica får man veta att *waffles* (våfflor) omnämns redan på 1100-talet, då de såldes som "street food" på marknader och vid religiösa högtider. Uppenbarligen är begreppet varken nytt eller nödvändigtvis knutet till exotisk mat.

Det torde inte vara någon större skillnad mellan det engelska begreppet *street food* och det svenska begreppet *street food* eller *streetfood*. Om man nu vill föra fram en trend inom matlagningskonsten och utveckla just denna kategori mat, uppstår naturligtvis ett behov av att kunna benämna kategorin. Här har man, som så ofta annars, slentrianmässigt lånat in det engelska ordet. Hade det inte varit naturligare med *gatumat*?

Det är nog ingen slump att Svensk Mjölk AB i god tid före tävlingen ansökte om att varumärkesskydda benämningen *Street Food*. Bakom valet av såväl tävlingsgren som generisk benämning för matkategorin i fråga ligger betydligt mer än ett intresse att lansera och förnya gatumaten. Det återstår att se hur lång tid det tar innan produkter med varumärket Street Food dyker upp i våra livsmedelsaffärer.

Att engelska används i reklamens språk och ofta som varumärken är väl känt. En gång i tiden upplevdes detta som nytt och spännande; i dag känns det bara förlegat. Man kan undra hur länge reklambyråer och marknadsförare kan leva på en sådan fantasilös slentrian?

Anders Börjesson

När denna text går i tryck har begreppet och termen *streetfood* förts fram på Arlas mjölkförpackningar.

Vad betyder lokalisering?

Om man slår upp *lokalisera* i några allmänspråkliga ordböcker så finner man följande förklaringar:
1) ange platsen för; avgränsa till ett visst område; 2) förlägga.

I Svenska Akademiens Ordbok (SAOB) finns också en annan betydelse angiven: "anpassa eller lämpa något till viss plats eller ort o.d.; särskilt omarbeta eller förändra (litterärt arbete) så att det passar för viss ort osv.; även: låta handlingen i en berättelse o.d. äga rum på viss ort; låta en viss ort vara skådeplatsen för handlingen i en berättelse". De tidigaste beläggen är från mitten av 1800-talet.

Engelskans *localize*[1] eller *localise* har följande betydelser: 1) to restrict to a specific area; 2) to make local ; 3) to limit, confine or trace to a particular place, area or locality; 4) to keep (esp. something undesirable) within a small area.

I dag används svenskans *lokalisera* och engelskans *localize* även i en glidning av engelskans ovan nämnda betydelse 2. Denna betydelse ligger nära den som redovisas ovan ur SAOB.

Användningen har blivit frekvent, åtminstone om man befinner sig i närheten av programvaruindustri, översättningsverksamhet eller – Irland. Också i sammanhang där det talas om internationalisering och globalisering används ordet. Vad betyder det då mer exakt? Och vad gör de personer på Irland som sysslar med lokalisering?

En noggrann redogörelse för den nu aktuella betydelsen hos *lokalisering* ges av Wolfgang Sturz i en artikel i Technical Communicators' Forum (3:98) under rubriken "Localization – Trendy Term and Legitimate Need?" Likt en god terminolog reder Sturz ut begreppet *lokalisering* genom att ställa det i relation till de näraliggande begreppen *översättning, internationalisering* och *globalisering*. Sturz definierar *översättning* som en process där man omvandlar en källtext på ett språk till en måltext på ett annat språk med syftet att återge innehållet i källtexten så troget som möjligt. Det är en förklaring och ett tillvägagångssätt som en översättningsteoretiker nog inte invänder emot. *Lokalisering* definierar han som 'anpassning av en produkt eller tjänst till en ny språklig och kulturell region'. *Internationalisering* innebär enligt Sturz att en produkt bryts ned i en kulturell och språklig produktkärna och i flera kulturella och språkliga produktvariabler. Kärnan kan introduceras globalt utan några som helst ändringar, medan variablerna behöver anpassas till varje land eller språklig region. Sturz påpekar att originalprodukten eller tjänsten bör vara internationaliserad redan från början, annars blir lokaliseringen alltför kostsam.

Sturz menar att ett företags beslut om att internationalisera produkter, måste ingå i ett överordnat beslut om att företaget skall *globaliseras*. Det innebär att ett företag satsar på hela världen som marknad för sina produkter. Sturz påpekar att globalisering för ett företag är ett mycket omfattande projekt som innefattar en rad överväganden och aktiviteter och där lokaliseringen, dvs. den språkliga och kulturella anpassningen av produkterna, ingår i de sista leden. Endast de som har förberett det hela långsiktigt har en verklig chans att lyckas väl, menar Sturz.

När det gäller all teknisk dokumentation som skall översättas för olika marknader, figurerar, två sinsemellan motsägelsefulla påståenden, nämligen: "Teknisk dokumentation är kulturellt neutral eftersom den har ett tekniskt innehåll som är objektivt" och "Teknisk dokumentation kan inte vara kulturellt neutral eftersom dess innehåll alltid förutsätter en viss kunskap och utbildning hos läsaren vilken varierar från region till region".

Enligt Sturz ligger sanningen i praktiken någonstans mittemellan; ju mer välskrivet ett tekniskt dokument är, desto mer objektiv blir den tekniska beskrivningen och därmed blir överföringen till andra språkliga och kulturella regioner väldigt mycket enklare. Han avslutar med att redogöra för följande orsakssamband vilka i slutänden leder fram till lägre kostnader för översättning och lokalisering:

1. Teknisk dokumentation måste vara innehållsligt korrekt.
2. Innehållsligt korrekt dokumentation måste vara objektiv.
3. Objektivt skriven dokumentation måste vara koncist och precist formulerad.
4. Koncisa och precisa texter är nästan alltid förhållandevis korta.
5. Koncisa och precisa texter är nästan alltid lätta att förstå.
6. Koncisa och precisa texter lämpar sig väl för översättning.
7. Koncisa och precisa texter kan översättas till lägre kostnader.

Sturz uppräkning är intressant, inte för att den säger något alldeles nytt egentligen, utan mer för att den strukturerar något aktuellt och väsentligt på ett nytt sätt. Dessutom är den inte bara tillämpbar för texter som ingår i den tekniska dokumentation som åtföljer ett företags produkter, utan även för till exempel översättningsarbetet inom EU. Fight-the-fog-rörelsen, som de brittiska översättarna inom EU startade 1998 inför Storbritanniens ordförandeskap och som syftar till klarspråk och kortare texter, arbetar också i denna anda. Fight-the-fog-rörelsen, vars slagord är KISS (Keep it short and simple) har rönt stor uppmärksamhet inom EU och har redan lett till synbara resultat.

Frågan i inledningen om vad personer på Irland som sysslar med lokalisering gör, kan man få besvarad bland annat genom att läsa nyhetsbladet *Localisation Ireland* (Observera tvetydigheten i den titeln!) som ges ut av Localisation Research Centre, LRC, vid universitetet i Limerick. LRC är världsledande centrum för information, forskning och utbildning inom lokaliseringsindustrin och är kopplat till den starkt framväxande programvaruindustrin på Irland. Detta innebär att lokalisering för många står för teknisk och språklig anpassning av just programvaruprodukter. Men Sturz menar alltså att lokalisering kan avse anpassning av alla slags produkter som förs ut på en världsmarknad.

Anna-Lena Bucher

1. På engelska, kanske framförallt amerikansk engelska, kan man se förkortningen L10N som ett annat sätt att skriva *localization* på; siffran 10 syftar på bokstäverna ocalizatio som står mellan *l* och *n* i ordet.

NYTT I BOKHYLLAN

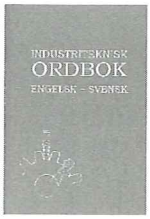

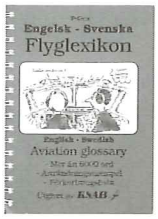

Stahre, Nils. E.
Industriteknisk ordbok : engelsk-svensk, svensk-engelsk
Linköping : HTI-Consult, 1999
ISBN 91-973367-3-4 (engelsk-svensk) 434 s.
ISBN 91-973367-2-6 (svensk-engelsk). 423 s.

I likhet med många andra teknikområden är användningen av elektronik och datateknik inom verkstadsindustrin i dag omfattande. Med dessa nya och avancerade tekniker och arbetsmetoder kommer ny terminologi in i verkstadstekniken. Mycket av dokumentationen finns dessutom numera endast på engelska, vilket gör att en ordbok är nödvändig för många verksamma inom industrin.

Denna industritekniska ordbok i två delar är en omarbetad, utökad och kompletterad utgåva av författarens tidigare utkomna Verkstadsteknisk ordbok från 1993. Denna nya utgåva innehåller ca 43 000 uppslagsord och synonymer på svenska (en ökning med 28 000 ord) och ca 50 000 engelska uppslagsord och synonymer (en ökning med 30 000 ord).

Uppställningen i ordboken följer genomgående en enkel lexikografisk modell med uppslagsordet i grundform presenterat i fetstil och med slutleden i eventuellt förekommande sammansättningar presenterade i alfabetisk ordning i direkt anslutning till uppslagsordet. De engelska termerna är uteslutande hämtade från brittisk engelska. I de fall de härrör från amerikansk engelska är detta markerat med "(am)".

Boken, som enligt förordet inte gör några anspråk på att vara komplett, har ändå med denna betydligt utökade utgåva försökt dokumentera och täcka in så mycket som möjligt av den terminologi som i dag används inom området industriteknik. Den breda tvärtekniska uppläggningen av ordboken gör den till en utmärkt källa för den som idag arbetar inom verkstadsindustrin. Ordboken finns även utgiven på diskett och på cd-rom och kan således användas tillsammans med ordbehandlingsprogram.

PeGe:s Engelsk-svenska flyglexikon : PeGe:s English-Swedish aviation glossary
Bromma : KSAB, 1999. – 270 s.

Inom det flygtekniska området har engelska sedan länge varit det dominerande språket. För att kunna tillgodogöra sig det som står i flygteknisk litteratur, manualer och facktidskrifter måste man ofta ha en ordbok i ämnet. Antalet flygordböcker med termmotsvarigheter mellan engelska och svenska som finns att tillgå, är mycket begränsat. Den här ordboken är ett ambitöst försök att tillgodose det behov som finns även om den på intet sätt är heltäckande, eftersom det hela tiden tillkommer nya termer och begrepp.

Ordboken redovisar en engelsk term med en eller flera motsvarigheter på svenska. Som en hjälp att ringa in betydelsen av en term redovisas termen ibland även i en kort kontext. När en flygteknisk term även förekommer i allmänspråket, redovisas ofta både en allmänspråklig och en flygteknisk kontext. I en del fall saknas helt svenska termmotsvarigheter. Då ges i stället en kortfattad beskrivning av begreppet på svenska. Amerikansk och brittisk stavning av ett ord anges med "(Am)" respektive "(Br)". Boken avslutas med en lista över cirka 1 500 förkortningar som används inom flyget.

Denna ordbok har sina begränsningar men är ändå användbar både för den som har flyg som intresse och för den som arbetar inom flyget och luftfarten.

Gunnar Magnusson

Nordterm-Net på plats!

Där satt den, Nordtermbanken! Och där satt de i oktober förra året – spända åhörare i den mäktiga skyskrapa i Paris framtidskvarter La Défense där det franska standardiseringsorganet Afnor (Association française de normalisation) håller till.

Det fransk-tysk-grekiska samprojektet Inesterm kunde visa upp en prototyp för sin databas med terminologi från standarder. Med engelska som brygga (alla standarder innehåller engelska) skall användaren, utan att egentligen märka det, slussas till olika organisationers webbplatser eller databaser beroende på vilket språk han eller hon väljer och där finna den sökta termen. Standarder måste ju köpas, och inte heller denna tjänst kommer att bli gratis.

Kjell Westerberg och Henrik Nilsson från TNC, Lena Jolkkonen från TSK i Finland och Björn Hällström från programvaruleverantören Optosof presenterade därefter arbetsgången och det uppnådda resultatet för Nordterm-Net. Som en hommage till värdlandet hölls presentationen på både franska och engelska, och även om Norden säkerligen anses perifert av många kontinentbor lyssnades det intresserat i bänkarna när den komplexa språksitationen i Norden (olika språkfamiljer, olika teckenuppsättningar), och de konsekvenser den inneburit för uppbyggandet av en gemensam termbank, redovisades. De två huvuddelarna på webbplatsen (www.nordterm.net), Nordtermbanken och Nordterm-Forum, förevisades som avslutning.

Arbetet med Nordterm-Net fortgår, bland annat med insamling av mer material till Nordtermbanken som för tillfället innehåller ca 80 000 poster på flera nordiska språk. Det fortsatta arbetet kommer huvudsakligen att skötas vid RTT i Norge, men ett konsortium med de deltagande organisationerna kommer att bildas för den övergripande driften.

"Nordterm-Net på plats" är även titeln på den svenska slutrapport som beskriver projektets resultat och arbetsmoment på ett mer detaljerat sätt. Rapporten kan beställas (i pappersform eller i elektronisk form) på <tnc@tnc.se>. Till samma e-postadress kan man höra av sig om man vill bidra med material till Nordtermbanken.

Henrik Nilsson

Genom det kontinentala molnet

TNC i Barcelona 19–21 oktober 1999

Vindlande mosaikbänkar, tapas, konst av Gaudí, Dalí, Miró och Tápies, gammalt och nytt i salig blandning vid randen av Medelhavet kan tyckas långt ifrån Sverige. Norra och södra Europa (läs Solna och Barcelona) har dock mer gemensamt terminologimässigt än man först skulle kunna tro. Denna insikt blev extra tydlig under EAFTs första terminologikonferens i Paris i maj 1999 där vi hörde representanter från såväl IULA som Termcat, berätta om synsätt och arbetssätt som minner mycket om våra egna.

– Det är bara det att det ligger ett tjockt kontinentalt moln mellan oss som gör det svårt att följa utvecklingen, säger Teresa Cabré, före detta chef för Termcat och nu ledare för IULA vid Universitat Pompeu Fabra, när vi besöker henne och hennes medarbetare några månader senare. Hon menar att om vi bara kan ta oss igenom det molnet kan vi samarbeta på flera sätt, trots skiftande språksituationer.

Teresa Cabré är filolog i katalanska och har författat flera böcker om terminologi där hon ifrågasätter Wienskolans principer och efterfrågar ett mer praktiskt orienterat terminologiarbete.

IULA

IULA startades som ett separat forskningsinstitut, men de cirka 60 lärare, projektanställda, forskare och externa medarbetare är alla också knutna till en universitetsinstitution.

IULA (Institut Universitari de Lingüistica Aplicada – ung. Institutionen för tillämpad lingvistik) sysslar med praktiskt inriktat språkarbete inom dator- och korpuslingvistik, lingvistisk variation och lexikografi. Institutionen har bland annat som mål att ta fram verktyg och tillämpningar för behandling av naturligt språk samt lingvistiska modeller för morfologiska, lexikologiska och semantiska fenomen.

IULATERM är IULAs forskningsgrupp kring terminologi. Gruppen startade 1997 och har två huvudinriktningar: automatisk termigenkänning och termextraktion samt forskning kring hur specialistkunskaper representeras i en text. De arbetar även med lexikologi och lexikografi, bland annat inom Observatori de Neologia som funnits vid IULA i mer än tio år. Målet är att bygga upp en korpus och beskriva hur man på katalanska och kastilianska bildar nya ord.

En annan viktig del av IULAs verksamhet är att organisera sommarskolor i terminologi.

Termcat

Senare besökte vi Termcat där Ariadna Puiggené i Riera, Termcats informationschef, tog emot oss i ett modernt kontorslandskap i centrala Barcelona.

– Det är viktigt att ha bra lokaler, understryker Ariadna och visar runt bland de olika avdelningarna – ordlisteproduktion, standardisering, administration, marknadsföring, bibliotek, termtjänst och datorunderhåll.

Överallt arbetas det intensivt, och personalen verkar vara van vid studiebesök. Runt arton personer arbetar i dag på Termcats kontor, varav ett tiotal är terminologer. Utanför huset finns dessutom ett stort expertnät som ofta är till god hjälp. Trots en väl fungerande webbplats är det många som fortfarande inte känner till Termcat, och där behövs det större satsningar, menar Ariadna.

Termcats chef Ester Franquesa i Bonet är en mycket upptagen kvinna, men vi hinner ändå byta några ord med henne om likheterna mellan TNC och Termcat. Naturligtvis finns en grundläggande sociolingvistisk skillnad mellan språken och deras ställning. Katalanskan var länge förbjuden och ligger alltså långt efter när det gäller terminologi på vissa områden (och kan där kanske snarare jämföras med samiskan i Norden), vilket naturligtvis påverkar ett nationellt terminologiorgans uppgifter.

Termcat bildades 1985 av den katalanska regeringen och den katalanska språkakademin för att fungera som ett officellt språkcentrum för katalanska. Därför får man viss hjälp med finansieringen av Kulturdepartementet, men

Från vänster: Mercè Lorente, Carles Tebé, Teresa Cabré – några av medarbetarna vid IULATERM.

den stora delen av intäkterna fås från olika typer av projekt. Huvuduppgifterna kan sammanfattas i slagorden *Élaboration*, *Diffusion*, *Normalisation* (utarbetande, spridning och standardisering) av terminologi. När TNC började arbetet med cd-romskivan Termdok i början av 70-talet var nyckelorden snarlika: insamling, bearbetning och spridning.

I och med den lag som infördes 1997 och som innebär att företag och industrier i Katalonien skall använda standardiserade katalanska termer, satte det språkliga arbetet fart. Termcat fick en hel del nya arbetsuppgifter, bland annat med att förse företagens handböcker och bruksanvisningar med korrekt katalansk teknisk terminologi. På Termcat handlar arbetet således mest om produktion av terminologi, men också om rådgivning till andra personer och organ. På senare tid har arbetet förskjutits mot mer översättningsorienterat terminologiarbete (till exempel översättning av texter för Windows till katalanska), och av den anledningen har produktionen av traditionella ordböcker fått stå tillbaka något, en utveckling som också kan märkas inom TNC.

Termtjänst

Tre personer arbetar heltid med Termcats termtjänst som har öppet även lördag och söndag och som har två egna telefonlinjer. Alla frågor – cirka 1 200 frågor i månaden (cirka 42 000 per år) – besvaras och registreras i en intern databas. Till sin hjälp har de termtjänstansvariga Termcats stora bibliotek (där för övrigt Termdok ingår bland hjälpmedlen) och det stora expertnätet. Biblioteket är öppet för allmänheten, men hemlån accepteras inte. Termcat har även till uppgift att vara dokumentationscentrum och för-

I hexagonen sitter extraanställda och arbetar med olika ordlisteprojekt. Gemma Mas i Fossas övervakar arbetet.

valtar hela bibliografin för katalansk terminologi. Alla titlar som innehåller katalansk terminologi har nyligen lagts ut på webbplatsen: <www.termcat.es/biblioteca/index.html>.

Standardisering

Termcat har mandat att normera katalanska termer enligt en tämligen komplicerad process: När behovet av en ny term upptäcks – antingen från termtjänsten, vid utarbetandet av en ny ordlista eller efter förfrågan från standardiseringen – eller då existerande termer inte anses adekvata nog ur språk- eller begreppssynpunkt, startar en terminologisk utredning. Som hjälp i arbetet finns även tekniska kommittéer för olika områden. Ett förslag läggs fram för ett språkråd som fattar beslut eller kommer med motförslag. Vid varje möte behandlas mellan tio och tjugo termer. De accepterade nya termerna presenteras därefter i en speciell rapport, i diverse publikationer och på Termcats egen webbplats, i den särskilda databas som endast innehåller neologismer (på katalanska med motsvarigheter på kastilianska, tyska, engelska och franska).

Katalanska datatermer

Det gemensamma arbetssättet avspeglades ytterligare i projektet Interquè som har stora likheter med Svenska datatermgruppen. Gemma Mas i Fossas vid Termcat beslutar tillsammans med någon från det övervakande rådet vilka begrepp och termer som behöver specialstuderas. Terminologer på Termcat samlar sedan in ytterligare bakgrundsinformation och tar hjälp av experter. Förslaget presenteras på Internet och alla Internetanvändare kan då uttala sig och tycka till om de olika förslagen. Reaktionerna varierar, men snabel-a:et, @, eller "arrova" som förslaget blev på katalanska, ådrog sig många kommentarer. Flera synonymer kan ibland bli resultatet om många kommentarer kommer in. När expertgruppen vägt samman de olika åsikterna presenteras en officiell rekommendation. Gemma Mas betonar det demokratiskt viktiga i den här processen – att det allmänt tillgängliga Internet används för validering av datatermer – och påpekar vikten av att inte skapa för avvikande termer som aldrig kommer att användas. Man försöker också harmonisera med de övriga romanska språken, huvudsakligen kastilianska.

Termcat arbetar även med en hel del andra specialområden och har bland annat gett ut ordlistor och informationsplanscher med katalansk terminologi. Kurser för specialistgrupper är en annan viktig del av Termcats verksamhet, precis som hos TNC. Liksom TNC deltar Termcat i flera MLIS-projekt, exempelvis TDCNet.

Intressant att notera är att Termcat även har arbetat med kastilianska, till exempel med Eurodicautom och handböcker för SEAT. När beställarna såg den goda kvaliteten på katalanskan insåg de att även de kastilianska handböckerna borde göras om. Även Teresa Cabré vid IULA nämnde att spanjorerna varit sena att inse vikten av terminologi och först sneglat på Katalonien och Baskien innan de själva vågat ta steget fullt ut. I dag samarbetar alla de spanska språken inom ramen för AETER (Asociación Española de Terminología). Och kanske kan vi, med klarsynthet och nyfikenhet ta oss igenom det kontinentala molnet och samarbeta mer.

Henrik Nilsson
Katja Hallberg

Katalanska

Katalanskan tillhör de romanska språken och talas i dag av drygt nio miljoner människor i Katalonien, Valencia-området och på Balearerna där det är officiellt språk. I Katalonien har språket talats i mer än 700 år, men förbjöds under Franco-regimen (1939–1975). Sedan dess har "kataloniseringen" dock starkt tilltagit, bl.a. tack vare Termcats insatser för terminologi och fackspråk på många områden, och man börjar nu komma ikapp inom allt fler domäner. Fler och fler tidningar ges ut på katalanska, och bokutgivningen ökade från 611 titlar 1975 till 4 000 1990! Sångartraditionen *Nova Cançó* har dock aldrig kunnat tystas och lever fortfarande. (ur *La langue catalane aujourd'hui*, Generalitat de Catalunya, 1992).

Total Konciliens Eller? – TKE'99-konferensen i Innsbruck

Den term som bäst av alla motsvarar vetandets enhet är konciliens. Detta sällsynta ord betecknar orsaksförklaringar som griper över olika discipliner, till exempel fysik och kemi, kemi och biologi och, vilket är mer omtvistat, biologi och socialvetenskap.[1]

Edward O. Wilson

Konciliens

Begreppet *konciliens* har definierats av professor Edward O. Wilson som 'ämnesövergripande förklaring av orsak och verkan'. Trots att själva termen aldrig nämndes under TKE-konferensen (Terminology and Knowledge Engineering), i Innsbruck i augusti 1999, var den lika ämnesöverskridande med representanter från olika områden (filologi, översättning och informationsteknik). Att ordet *konciliens*, som myntades 1840 av den moderna vetenskapsfilosofins grundare William Whewell, passar bättre än det snarlika *koherens* beror på att det sällan har använts och därmed bevarat sin ursprungliga betydelse, medan koherens med tiden har tolkats på vitt skilda sätt, skriver Wilson.

Konferens

TKE-konferenserna anordnas vart tredje år sedan 1987, och 1999 års konferens på universitetet i Innsbruck var alltså den femte i ordningen. På ett koncilient sätt grep den sig under en veckas tid an flera discipliner. Mer än 150 deltagare från ett 30-tal länder är imponerande i sig. Arrangemanget var också i övrigt mycket välorganiserat, till exempel fick konferensdeltagarna redan första dagen ta emot alla föredragen i en fin samlingsvolym[2] vilket gav möjligheter till en effektiv planering av konferensdeltagandet. De flesta teknikaliteter fungerade utan problem, och under en och samma eftermiddag byttes till exempel texter i Windows från ryskt via japanskt till arabiskt Windows. Inte illa.

Konkurrens

Till detta kom en välfylld talarlista i tre parallellsessioner där vi, TNCs representanter, lyckades täcka in 44 föredrag (av de totalt 66) under veckan. Det koncilienta draget underströks av det faktum att talarna representerade olika typer av organisationer, dock med dragning åt teoretiska sådana. En sammanställning visar att 47 av föredragen hölls av personer från universitet eller högskolor. Endast 6 hörde hemma i den "verkliga världen", det vill säga personer som arbetar praktiskt med terminologi. Övriga 13 föredrag härrörde från andra typer av forskningsinstitut, offentliga organ eller departement.

Den risk för fragmentarisering av kunskapen som en stor mängd innehållsrika föredrag under kort tid skulle kunna medföra (och som Wilson varnar för) undveks i och med att terminologin, som en röd tråd, kunde knyta ihop de olika disciplinerna till ett kunskapspaket, länka fakta och teorier över disciplingränserna och på det sättet ge förståelsen en mening. Nedan återges några av höjdpunkterna bland de många föredragen.

Kondensat

Hela arrangemanget inleddes av två dagar "på workshopsgolvet", där olika teman belystes. Heribert Picht hade samlat flera framstående begreppsforskare (t.ex. Maria Pozzi, Mexiko och Sergei Lyapin, Ryssland) kring sig och olika aspekter av begreppet *begrepp* belystes. Om vi begrep? Ja, en del, särskilt de nordiska inslagen från Nina Pilke (som redogjorde för sin intressanta forskning kring dynamiska begrepp vid Vasa universitet), Øyvin Andersen och Bertha Toft. Gerhard Rahmstorf från det Tekniska universitetet i Darmstadt, Tyskland, talade om hur begreppsstrukturer inom terminologi kan byggas genom att man identifierar och klargör betydelsen hos ord och därefter överför dessa till begrepp. Christian Galinski talade mer handfast om marknaden för terminologi och hur terminologen kan utvecklas till konsult.

I kölvattnet av den ISO-konferens som hölls i Berlin i augusti 1999, redogjorde Sue Ellen Wright och dr Alan Melby för de senaste turerna i arbetet inom ISO (TC 37/SC 3) med framtagandet av ett nytt allmänt format för utbyte och spridning av terminologiska data. Det nya formatet kallas SALT (Standards-based Access to multilingual Lexicons and Terminologies) och bygger på en rad existerande eller kommande standarder (bl.a. MARTIF, GENETER). Formatet är XML-kompatibelt och stöds redan av industrin.

Konceptuellt

Själva konferensen inleddes på ett spektakulärt sätt med ett huvudanförande om möjligheten till begreppsmässig navigering i de nya kunskapsutrymmen som multimedia skapar. Den anspråkslöse professor Kim Veltman (från Maastricht McLuhan Institute i Nederländerna) visade sig snart vara den kanske mest koncilienta, tillika konciliante, talaren av alla. Snabbt rullade han igång ett föredrag av sällan skådat slag. När han knäppte med fingrarna uppenbarade sig plötsligt dubbla diabilder och stora delar av konsthistorien passerade snabbt revy. Revy, ja. I professor Veltmans fall är det alldeles befogat att tala om en föreställning. Strax bytte han till videomediet och visade en film där en tredimensionell animering av en väg sammansmälte med filmen av samma väg. Slingrande framfördes det storslagna budskapet att statisk kunskap kommer att bli dynamisk. Referenskataloger på bibliotek blir söktjänster för mänsklighetens hela kollektiva minne och nya länkar skapas mellan begrepp i begreppssystem, ord i ordböcker, förklaringar i encyklopedier, titlar i bibliografier och innehållet i sammanfattningar och recensioner. Resonemanget liknar det som förs kring *hyperlitteraturen*, dvs. länkfyllda romaner för vilka den digitala miljön inte bara är "ett praktiskt alternativ som erbjuder sökmöjligheter, stor lagringskapacitet, smidig spridning etc., utan ett existensvillkor"[3]. Att med några få klick kunna genomsöka all dokumentation i British Library och till exempel återskapa bilder av antika ruiner från olika källor var en svindlande tanke och gav stor inspiration inför den kommande konferensen och dess olika avdelningar.

Konvergens

Det *flerspråkiga informationssamhället* har länge varit aktuellt på en europeisk nivå (t.ex. inom MLIS-programmet) och Paula Capitani berörde problemen med kommunikationen inom EU. Under konferensen fokuserades dock mer på *det multimediala informationssamhället* och talarna i den avdelningen kom från hela världen. Modern ukrainsk terminologi, naturgasterminologi i Argentina och en parallellkorpus för östasiatiska språk behandlades, men allra intressantast var talarna från Scuola Superiore de Lingue Moderne per Interpreti e Traduttori i Trieste. De berättade om det handfasta och praktiska arbetet med att bygga upp en termdatabas för byggterminologi via ett översättningsorienterat och terminografiskt inriktat arbetssätt.

När det handlade om *terminologi på webben* stod sig TNCs eget föredrag om arbetet med Nordterm-Net bra i konkurrensen och drog trots en sen timme en intresserad åhörarskara. Tidigare hade både japanska webbsidor, arabiska termbanker och ryska Internettermer behandlats. Valentina Skujina från Lettland fortsatte att tala om datatermer i avdelningen om *lokalisering och internationalisering*, där bland andra Ulrike Irmler från Microsoft berättade om terminologihantering vid programvarulokalisering.

Konsekvens

Just begreppet *lokalisering* återkom i det andra huvudanförandet kring de senaste trenderna inom språkteknologi och terminologins roll inom språklig ingenjörskonst (language engineering, LE). Sue Ellen Wright talade särskilt om bokstavskombinationen GIL: Globalisering, Internationalisering och Lokalisering[4], och menade att dessa tre begrepp alla är fenomen som påverkar den språkteknologiska utvecklingen. Och i den utvecklingen blir terminologin den bärande, och koncilienta, pelaren mellan information, kommunikation och kunskap. Språklig ingenjörskonst är inte alltid liktydigt med språkteknologi eftersom det handlar om att inte bara använda tekniska verktyg för språkliga ändamål, utan även att använda språk för att skapa något nytt, menade hon. Tillsammans med dr Alan Melby talade Sue Ellen Wright senare under konferensen även om de så kallade lextermbaserna – de nya hybriddatabaser som kommit att bli allt vanligare, och som kombinerar lexikografiska och terminologiska drag.

Nina Pilke från universitetet i Vasa, TNCs Gunnel Johansson och Edgard Costa från Universidade de Brasilia vänder ryggen åt den fantastiska utsikten över floden Inn.

Konsensus

I avdelningen om *terminologi och utbildning* talade Pierre Lewalle från WHO intressant och initierat om hur man genom den så kallade Delphi-metoden[5] kan dra nytta av kunskapen hos ämnesexperter i terminologiarbetet. Genom att följa gruppdynamiska regler och bevara experternas anonymitet garanteras att alla experterna kan uttrycka sin åsikt fritt och likvärdigt. Först då kan man inse att en eventuell begreppsförvirring råder och göra det möjligt att uppnå konsensus.

Raphael Salkie från universitetet i Brighton berättade om ett projekt där studenter inom översättning och programvaruteknik lär sig dra nytta av varandra och tillsammans lär sig mer om lokalisering av programvaror.

Kompetens

I den relaterade avdelningen *kunskapsöverföring genom specialistkommunikation* berättade Rosa Estopà från IULA (se s. 12) om en jämförelse mellan hur ämnesexperter, terminologer och översättare excerperar termer ur samma text. Kanske föga förvånande plockade terminologerna och ämnesexperterna ut termer på ett mer heltäckande sätt än översättarna, som nöjde sig med att välja ut de termer de trodde sig kunna få problem med vid en eventuell översättning.

Årets Wüster-pristagare blev Bassey E. Antia från universitetet i Bielefeld. Han fick priset för sitt arbete med juridiskt fackspråk inom det afrikanska språket Efik som talas i Nigeria. Han höll även ett föredrag om språkvårdsinriktat terminologiarbete med sociolingvistiska förtecken.

Konstellation

Konferensen kombinerade alltså terminologi och ingenjörskonst. Att den dessutom samsades med en förmodad och mycket uppmärksammad konstinstallation understryker bara koncilienstanken: Den stenlagda gården utanför konferenslokalen snittades redan första dagen på diagonalen och den uppkomna skrevan fylldes med jord och grästuvor. Det spirade sedan både ute och inne – mellan konst och vetenskap, mellan språk och teknik.

Henrik Nilsson
Gunnel Johansson

1. Översättning av Fredrik Sjöberg, SvD 1999-08-29, s. 16.
2. Alla föredragen finns publicerade i sin helhet i *Proceedings TKE'99*, utgivna av TermNet, red.: Peter Sandrini, Wien, 1999, ISBN 3-901010-24-6.
3. *Hypertexten är en länk till framtidens litteratur*, Anna Gunder, SvD 2000-03-26, s. 34 f.
4. SG11N, 118N, L10N, se s. 10 om lokalisering!
5. Metoden beskrivs i Adler, M., Ziglio E. (Eds.) Gazing into the Oracle The Delphi Method and its Application to Social Policy and Public Health, Jessica Kingsley Publishers, 1996.

Skiftesbruk

Nu är vi där – i tjugohundratalet, det nya millenniet. Och lika omtalat som detta avgörande skifte i tiden var, var också fogen i det sammansatta ordet *millennieskifte* omtalat i språkvårdskretsar. Millennium- eller millennie-? Om det rådde delade meningar om vad som skulle hända med diverse teknikaliteter i vår omgivning efter den magiska gränsen, var svaren på de språkliga frågorna desto mer entydiga. TNC och Svenska språknämnden besvarade otaliga frågor på samma sätt: två "l", två "n" och ett "e" i fogen. Ordet är sammansatt av leden *mille* (tusen) och sammansättningsformen *-ennium* från latinets annus (år) vilket förklarar de dubblerade konsonanterna. Andra latinbaserade ord som slutar på *-ium* böjs likadant. Ingen skulle nog säga "akvariumfisk" eller "laboratoriummiljö", men trots det duggade sammansättningar med *-um-* tätt: "millenniumångest" och "millenniumfeber". Fallet är dock inte helt enkelt, och jämförelser med ord som slutar på *-eum* visar på andra sammansättningstekniker. Hur som helst får man väl kalla hela millenniefirandet för en stor jubileumsfest!

Har vi verkligen kommit dit än försten? Flera logiker hävdar att vi har tagit ut festen i förskott och att det först är nästa år vi borde fira tusenårsskiftet, eller kanske årtusen(de)skiftet. När TNC fick frågan tillfrågades Svenska Akademien och Almanacksförlaget, och båda tyckte att det nog ändå var naturligast att räkna det datum då siffrorna ändras och vi får nytt årtionde, nytt århundrade och nytt årtusende på samma gång, som millennieskiftet.

En av dem som utrett saken är Benny Brodda, professor i datalingvistik vid Stockholms universitet. Han säger: "Det är fullständigt och bortom allt tvivel klarlagt, att Jesus varken föddes vid den antagna 0-punkten eller ett år tidigare, utan troligtvis cirkus sju år före sagda punkt (om han nu överhuvud taget har funnits, som torde vara bekant är detta inte helt odiskutabelt). Det är således *inte* 2000-årsjubileet av hans födelse som vi snart ev. firar. Man kan se det som att man antingen firar 2000-årsjubileum av en arbiträr dag bakåt i tiden, eller, som jag, att vi byter ovanligt många siffror i årtalsbeteckningen. Vad exakt är det man skulle fira om man väntar med firandet ett år?"

Bo Bergman uttrycker sig elegant i Sydsvenska dagbladets språkspalt Ord och uttryck (1997-04-15): "Men det där med runda tal har sin speciella lockelse och tjusning! [...] att låta årtionden, århundraden och årtusenden börja med 0-år är därtill ett rätt rationellt och praktiskt språkbruk, som dessutom känns naturligast för de allra flesta". Och människor ville nog fira nu, inte sen! Eller varför inte både och!

När man skall tala om själva århundradet (2000–2099) rekommenderade TNC och Språkvårdsgruppen redan i september 1982 benämningen *tjugohundratalet* som ligger i linje med vår tradition att benämna århundraden – "Franska revolutionen ägde rum på sjuttonhundratalet, inte på ettusensjuhundratalet. [...] Den naturliga fortsättningen blir tjugohundratalet" skrev man i pressreleasen då. Den rekommendationen ligger fast: man bör alltså använda *tjugohundratalet* (eller *2000-talet*) för århundradet och *tvåtusentalet* för hela tusenårsperioden 2000–2999 och aldrig uttryck av typen "2-tusentalet" eller "20-hundratalet".

Uttrycket "Y2K" (amerikansk teknikerförkortning för "year 2 kilo") bör helt undvikas enligt Svenska datatermgruppen, och då även i sammansättningar. I stället kan man skriva exempelvis "datorn var 2000-anpassad, 2000-klar, 2000-säker" eller, om utrymmet tillåter, "säkrad inför millennieskiftet, anpassad för tusenårsskiftet".

Sedan något årtionde tillbaka är det populärt att benämna generationer efter det årtionde då de föddes – "fyrtiotalisterna tycker så, sextiotalisterna snarare så". Benämningen för de nya unga blir då *nollnolltalisterna* i enlighet med den benämning som faktiskt användes redan vid förra sekelskiftet, *nollnolltalet*. Kanske upplevs denna benämning krånglig av vissa, men den är ganska logisk.

Viktigt att understryka i sammanhanget blir att nollnolltalisterna inte nödvändigtvis kommer att tillhöra "generation 00", dvs. den generation vars videoapparater konstant blinkar 00:00. Om detta blinkande sedan beror på strömavbrott, tidsbrist, oförmåga eller ovilja kan diskuteras vidare. Precis som nutiden och vad den skall kallas.

Henrik Nilsson

RFs årsmöte

TNCs representantförsamling håller sitt årsmöte den 9 maj i Almegas hörsal, Blasieholmsgatan 5, Stockholm.

Årsmötesförhandlingarna inleds kl 9.00 och beräknas vara avslutade kl 10.00.

Efter förhandlingarna inbjuds medlemmarna till en diskussion om TNCs framtid utifrån konkreta förslag.

Vi hoppas på stort deltagande från medlemmarnas sida så att vi kan enas om en bra modell för verksamheten.

Kallelse till årsmötet har sänts ut till medlemmarna.

Rekommendationer

pekskärm
bildskärm på vilken man t.ex. kan välja mellan olika alternativ eller mata in information genom att peka direkt på skärmen med ett finger eller med en särskild penna

Använd *pekskärm* för eng. *touch screen*.

Kommentar:
Pekskärmar förekommer t.ex. på handdatorer och på självbetjäningsterminaler i offentliga miljöer, bl.a. i "automater" för biljettbokning.

kB, MB, osv.
Uttrycken *kilobyte, kilobit, megabyte, megabit, gigabyte* och *gigabit* kan förkortas *kbyte, kbit, Mbyte, Mbit, Gbyte* respektive *Gbit*. Om man avser de i datasammanhang vanliga prefix som bygger på multipler av två, rekommenderas *kibibyte* (förkortat Kibyte), *kibibit* (Kibit), *mebibyte* (Mibyte), *mebibit* (Mibit), *gibibyte* (Gibyte) respektive *gibibit* (Gibit).

Det finns ingen speciell pluralform för byte eller för bit när de används som måttenheter. Det heter alltså t.ex. "Hur många byte är den på?" I andra sammanhang är det naturligt med en pluralform, t.ex. "det gäller de tre första bitarna" eller "... de fyra sista bytarna". Jämför 50 öre men "flera ören".

Uttalet av byte är [bajt], av bit [bi:t] och av kibi [çi:bi] (tje-ljud).

Kommentar:
Multipelprefixen kilo ('tusen'), mega ('miljon') och giga ('miljard') har de internationellt fastställda beteckningarna *k, M* respektive *G*. I datatekniska sammanhang används ofta *k* eller *K* för att beteckna 1 024 (=2^{10}), *M* för att beteckna 1 048 576 (=2^{20}) eller 1 024 000 (=$2^{20} \cdot 1000$) och *G* för att beteckna 1 073 741 824 (=2^{30}). I januari 1999 fastställde det internationella standardiseringsorganet IEC (International Engineering Consortium) de nya prefixen *kibi* (betecknat Ki, 2^{10}), *mibi* (Mi, 2^{20}) respektive *gibi* (Gi, 2^{30}) för dessa värden, samt *tebi* (Ti, 2^{40}), *pebi* (Pi, 2^{50}) och *exbi* (Ei, 2^{60}). Ledet *bi* i dessa prefix ska ses som en förkortning av *binary* (*kibi*= "kilobinary" osv.).

Några fastställda beteckningar för byte och bit finns däremot ännu inte, men *B* har vunnit viss spridning som förkortning av byte. Ofta ser man att *B* även får stå för bit, men det är naturligtvis inte lyckat. Vi rekommenderar därför att både *bit* och *byte* alltid skrivs ut.

kbyte=1 000 byte
kbit=1 000 bit
Kibyte=1024 byte
Kibit=1 024 bit
Mbyte=1 000 000 byte
Mbit=1000 000 bit
Mibyte=1 048 576 byte
Mibit=1 048 576 bit
Gbyte=1 000 000 000 byte
Gbit=1 000 000 000 bit
Gibyte=1 073 741 824 byte
Gibit=1 073 741 824 bit

Svenska datatermgruppen

Det datatekniska området expanderar snabbt, och allt flera icke specialutbildade kommer i beröring med det. Många upplever en ganska stor terminologisk förvirring med ett ständigt tillflöde av nya, ofta svårhanterliga engelska termer.

Svenska datatermgruppen är en brett sammansatt grupp med företrädare för bl.a. språkvården, dagspressen, etermedier, högskolor, företag inom databranschen och branschpressen. TNC och Svenska språknämnden fungerar som samordnare.

Gruppen ger råd och rekommendationer om aktuella datatermer. Ambitionen är inte att utarbeta någon fullständig terminologi utan att ta upp ett urval av sådana termer där man kan behöva hjälp. De förklaringar som ges gör inte anspråk på att vara fullvärdiga definitioner. Datatermgruppen kommer fortlöpande att ta upp nya begrepp till behandling, men revideringar av tidigare bearbetade begrepp kan också förekomma.

Gruppen tar gärna emot synpunkter på arbetet.

Kontakta: Åsa Holmér, TNC, tfn 08-446 66 20, fax 08-446 66 29.

Kommentarer kan också skickas till e-postadress: dataterm@tnc.se

Svenska datatermgruppens rekommendationer finns tillgängliga via webbadress: http://www.tnc.se/dataterm.htm eller http://www.nada.kth.se/dataterm

Frågor och svar

Fråga: Vad kallas *header, subject, message body, cc, bcc, attachments* och andra e-posttermer på svenska?

Svar: Observera att terminologi och utformning skiljer sig mycket åt mellan olika e-postprogram. De svenska termerna nedan ska därför betraktas som förslag till översättningar för några av de vanligaste engelska termerna i e-postprogram:

address book – *adressbok*
attachment – *bilaga, bifogad fil, bifogat dokument*
cc (*carbon copy*) – *kopia, kopiemottagare*
bcc (*blind carbon copy*) – *dold kopia, dold mottagare*
forward (för kommando som bakar in ett inkommet brev i ett nytt brev, med möjlighet att kommentera) – *vidarebefordra*
from – *från, avsändare*
header (dvs. alla uppgifter ovanför brevrutan) – *huvud*
inbox – *inkorg, inlåda*
mailbox, mailbox folder – *brevlåda*
message body – *meddelandetext, brevtext* eller bara *text* (utrymmet där texten skrivs kan kallas *brevruta*)
outbox – *utkorg, utlåda*
priority – *prioritet*
quote the original message – *citera, infoga, kopiera in ursprungsmeddelande*
re (ablativ av lat. *res*, 'sak, ärende') – *angående, svar*
recipient – *mottagare*
redirect, bounce, forward (för kommando som direkt skickar vidare ett brev till en ny adress, utan att skapa ett nytt brev och utan möjlighet att kommentera) – *eftersända, omdirigera*
reply (to) – *svara, svarsmottagare*
send – *skicka*
sender – *avsändare*
settings – *inställningar*
signature – *brevfot* (eller *adressuppgifter, namnuppgifter* e.d. beroende på innehållet)
subject – *ärende, rubrik*
to – *till, mottagare*
trash – *papperskorg*

Fråga: Vad heter *downtime* och *uptime* på svenska?

Svar: Man måste välja ord efter sammanhanget. Här är några förslag: *downtime: stilleståndstid, tid ur funktion, tid ur drift; uptime: drifttid, tid sedan start, tid i (oavbruten) drift.*

Dessa är några av de termfrågor som inkommit till TNCs termtjänst under senare tid. Vi tar gärna emot läsarnas synpunkter på våra svar.

Rättelser

En läsare undrar om vi inte stavat fel på första termfrågan i förra numret av TNC-aktuellt. Visst har vi det. Den engelska uttydningen av BSE, dvs. galna ko-sjukan, skall stavas Bovine Spongiform Encephalopathy och inget annat.

way point

På sidan 19 i förra numret svarade vi att *girpunkt* eller *referenspunkt* var den svenska motsvarigheten till way point. Det är ett etappmål på en rutt eller färdväg. Och svaret stämmer när det gäller färdväg till sjöss men i luften säger man i stället *brytpunkt*. Det som på sjön kallas för girpunktsnavigering kallas i luften för *brytpunktsnavigering*.

Vi tackar våra uppmärksamma läsare som hjälper oss att rätta till det som blivit felaktigt.

Definitionsfrågor

aln

FRÅGA: Hur lång är en *aln*?

SVAR: 59,38 cm.

baka av

FRÅGA: Har ni stött på uttrycket *baka av*? Det verkar vara vitt spritt i den yngre professionella matlagningsgenerationen och hörs i många reportage med restaurangkockar. Uttrycket används i stället för grädda eller ugnssteka.

SVAR: *Baka av* är en etablerad bageriterm. På fackspråk kallas *gräddning* för *avbakning* och uttrycket *baka av* används i stället för *grädda*. Man har även i begränsad utsträckning börjat använda uttrycket *baka av* när man talar om annat än bröd. Vi ställer oss tveksamma till en bredare användning av termen, bland annat eftersom det ju redan finns etablerade och väl beskrivande termer för olika typer av tillagning i ugn. En rätt kan till exempel vara ugnsbakad, ugnskokt, ugnsstekt eller gratinerad. Termen *baka av* bör nog undvikas om den, i den bredare användningen, används för ett begrepp som redan har en etablerad benämning som fungerar.

indikator, nyckeltal och **index**

FRÅGA: Vad är skillnaden mellan *indikator* och *nyckeltal* i ekonomiska sammanhang? Hur hänger *index* samman med dessa två begrepp?

SVAR: En *indikator* är en 'ekonomisk storhet som används som förenklad mätare på ett komplext ekonomiskt fenomen'. Graden av kapacitetsutnyttjande, orderingången m.m. kan exempelvis användas som *konjunkturindikatorer*. Ett *index* är ett 'mått på förhållandet mellan en variabels värden för till exempel olika tidpunkter eller olika länder'. Ett *nyckeltal* är ett 'tal som komprimerar informationen i syfte att göra den mer lättillgänglig för en användare'. Komprimering kan uppnås genom att de mest betydelsefulla värdena från en stor informationsmängd väljs ut. Index utgör också exempel på komprimerad information. *Nyckeltal* kan dels användas som ett slags "varningslampor" vid den interna utvärderingen inom ett företag, dels ge en bild av det egna företaget i relation till konkurrenter i samma bransch.

komfortanläggning

FRÅGA: Vad är en *komfortanläggning*, och hur skulle man kunna översätta det till engelska?

SVAR: En *komfortanläggning* skall se till att hålla ett bra inomhusklimat genom att reglera värme, kyla och ventilation. På engelska finns ingen direkt motsvarighet till termen. I de allra flesta sammanhang passar *air-conditioning* bra, men ibland är *climate control* bättre.

materialbalans

FRÅGA: Vad innebär termen *materialbalans*?

SVAR: I Nationalencyklopedin förklaras *materialbalans* som en 'i olika tekniska sammanhang, t.ex inom kemitekniken, benämning på den beräkningsmodell som beskriver olika materialomvandlingar inom och materialflöden till och från ett avgränsat system. Systemet kan t.ex. vara en biologisk, ekonomisk eller processkemisk process. Alla generella materialbalanser utgår från följande grundprincip: ingående material + i systemet producerat material = utgående material + i systemet ackumulerat material (ofta sammanfattat in + prod = ut + ack). I princip kan samma betraktelsesätt tillämpas på alla flöden till och från avgränsade system, oavsett om strömmarna består av pengar, energi eller kemikalier.' TNCs Kärnenergiordlista tar upp begreppen *materialbalansperiod* och *materialbalansområde*. *Materialbalansperiod* definieras som 'tid mellan två på varandra följande fysiska inventeringar av kärnämne'.

ottomotor

FRÅGA: Jag skulle vilja ha en definition av termen *ottomotor*. Kan en *dieselmotor* vara en *ottomotor*?

SVAR: En *ottomotor* är en 'förbränningsmotor av kolvtyp i vilken bränslet, vanligen bensin eller alkohol, blandat med luft, tillförs cylindrarna, komprimeras och antänds av tändstift'. *Dieselmotorn* är även den en förbränningsmotor av kolvtyp, men den är ingen *ottomotor*. De båda motorerna är uppkallade efter sina uppfinnare, herrarna Otto och Diesel.

projekt

FRÅGA: Kan TNC definiera termen *projekt*?

SVAR: I TNC 98, *Tekniska basord*, definieras *projekt* som 'verksamhet som är inriktad mot ett bestämt mål och som bedrivs under begränsad tid'.

Etymologifrågor

vara

FRÅGA: Vi har diskutera var ordet *vara*, som i *handelsvara* och *varuhandel*, egentligen kommer ifrån. Har det att göra med något som har ett värde?

SVAR: Ordets etymologi är omtvistad, men ordet *vara* förekom redan i fornsvenskan och skrevs förr med *hv-*

(*hvara*) och enligt Nationalencyklopedins ordbok kom ordet in i svenskan före 1520. *Ware* har att göra med förvar och vård – *handelsvaror* var något som köpmännen hade i förvar, i lager.

Formfrågor

300-barsflaska
FRÅGA: Jag undrar om man kan säga *300-barsflaska* om en gasflaska med 300 bars tryck på samma sätt som man säger *300-litersflaska*?

SVAR: Visst kan man det. En *300-barsflaska* är en gasflaska som klarar 300 bars tryck.

order och schema
FRÅGA: Hur böjer man termerna *order* och *schema* i bestämd form plural?

SVAR: De böjs på följande sätt: *orderna* respektive *schemana*.

Förkortningar

M/S och **S/S**
FRÅGA: Vi funderar över hur man använder gemener och versaler i samband med fartygsbeteckningar. Skriver man *steam ship* med gemener (*s/s*) eller versaler (*S/S*) i löpande text?

Skriver man någonsin versalt/gement (*S/s*) – exempelvis i början av en mening?

SVAR: Det finns några olika varianter i olika källor. I Sohlmans sjölexikon från 1955 anger man *M/S* och *S/S* för *motor ship* respektive *steam ship*. Nationalencyklopedin anger *M/S*, *m.s.* och *M.S.* för *motor ship* men S/S för *steam ship*. Svenska språknämndens skrivregler från 1991 anger *M/S* och *S/S* men säger att i många officiella sammanhang skrivs de utan snedstreck, alltså *MS* respektive *SS*. Vi kan inte finna några belägg för att man skulle skriva *S/s* i början av en mening och vi anser att det också skulle vara en olycklig form, som kunde leda till osäkerhet om vad som åsyftas.

SE
FRÅGA: Vilken förkortning används för Sverige framför postnummer: *S* eller *SE*?

SVAR: *SE* enligt den svenska standarden SS-ISO 3166 (1994).

Ordvalsfrågor

fäste
FRÅGA: Jag arbetar som svensklärare på Komvux och har gjort reklam för TNC och för sidan med termfrågor på er webbplats samt rekommenderat eleverna att besöka den. En av eleverna frågade genast efter en term. Hon arbetar i en butik och stöldmärker kläder och undrade vad den plasttråd heter som man skjuter fast prislappar i kläder med. Och vad heter pistolen som man skjuter fast prislapparna med?

SVAR: Plasttråden kallas i branschen för *fäste* och pistolen kallas för *fästpistol*. Eventuellt skulle man även kunna kalla den för *märkpistol*.

klampförband eller **klampband**
FRÅGA: På vårt företag säger vi *klampförband* om det band som håller ihop en satellit med en bärraket när den skjuts upp i luften. Senare ute i rymden frigörs satelliten från raketen. Är *klampförband* en vedertagen term eller heter det något annat?

SVAR: Den vedertagna termen är *klampband*. En typ av *klampband* kallas *V-band* eftersom dess profil bildar ett V, men den formen har inte alla klampband. Ett *klampband* kan antingen vara ett tunt band eller också bestå av ett antal segment som dras ihop med ett separat spännband.

Översättningsfrågor

dödmansgrepp
FRÅGA: Vad heter *dödmansgrepp* på engelska?

SVAR: *Dödmansgrepp* är en direktöversättning av engelskans *dead man's grip*. På svenska talar man även om *hålldon* eller *säkerhetsgrepp* beroende på sammanhanget.

gullbräcka
FRÅGA: Vad heter fjällblomman *gullbräcka* på engelska och på latin?

SVAR: På engelska heter den *yellow mountain Saxifrage* och på latin *Saxifraga aizoides*. Gullbräcka är en art i familjen stenbräckeväxter.

visual persistence
och **phi phenomenon**
FRÅGA: Vad heter *visual persistence* och *phi phenomenon* på svenska? Den första termen handlar om film och det som gör att ögat inte hinner uppfatta att till exempel en film består av rutor. Den andra rör det fenomen som gör att vi upplever att t.ex. en ljuspunkt flyttar på sig när två eller flera näraliggande punkter upplyses i omedelbar följd efter varandra.

SVAR: I artikeln om just detta i Nationalencyklopedin talas det om *ögats tröghet*. *Phi phenomenon* heter helt enkelt *phi-fenomenet* på svenska enligt Psykologilexikon av Egidius.

volatilitet
FRÅGA: Finns det någon svensk motsvarighet till den engelska ekonomiska termen *volatility*? Vad innebär begreppet egentligen?

SVAR: I Ordbok för affärsfolk (Liber) står att läsa: "volatil (eng. volatile): Rörlig, flyktig, instabil. Används i börssammanhang och i samband med på börserna omsatta aktier, råvaror, valutor etc. Ett datorminne som tappar sitt innehåll vid spänningsbortfall kallas flyktigt eller volatilt." Man borde alltså kunna översätta *volatility* med *rörlighet*, *flyktighet* eller *instabilitet*, men det verkar som om termen *volatilitet* är den som används på svenska i ekonomiska sammanhang. Nationalencyklopedin skriver följande om volatilitet: "prisrörlighet på finansiella marknader. Att t.ex. en aktie, option, ränta eller valuta har hög volatilitet innebär att priset varierar mer än genomsnittligt. Som mått används ofta standardavvikelse." I andra källor ges hänvisning till *standardavvikelse*, men den termen kan även ge associationer till statistik som inte behöver vara ekonomisk. *Volatilitet* verkar vara en vanligt förekommande och fullt godtagbar term på svenska.

TNC

Tekniska nomenklaturcentralen
Swedish Centre for Technical Terminology
Centre suédois de terminologie technique
Schwedische Zentralstelle für technische Terminologie